

The Journal of Academic Social Science Studies

International Journal of Social Science

Volume 6 Issue 2, p. 879-889, February 2013

**10-11 YAŞ ÇOCUKLARININ SALDIRGANLIK VE
UMUTSUZLUK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
BELİRLENMESİ***

*DETERMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN AGGRESSIVENESS and
HOPELESSNESS LEVELS of 10-11 YEARS OF CHILDREN*

Dr. Meral TANER DERMAN

Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü

Abstract

Since aggressive behaviour may arise with prevention and hopelessness is a notion related with it, hopelessness is thought to be related to aggression. The purpose of the study, to determine primary school-age children which 10-11 years of aggression and hopelessness levels, and to determine the relationship between aggression and hopelessness. The data have been collected through 179 children, 73 of whom are girls and 106 of whom are boys, going to 10 schools from Nilüfer, Osmangazi ve Yıldırım district in Bursa. To determine students' aggressiveness and hopelessness scores have been used Aggressiveness Scale and the Beck Hopelessness Scale. T-test and correlation analysis was used for data analysis. As a result, it has determined that boy's aggression, hopelessness of loss of motivation and general hopelessness scores to be higher than girls; aggression between

---

* Bu makale, 18. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

gender, hopelessness of feelings about the future, hopelessness of loss of motivation and general hopelessness were positively and significantly correlated. It was no significant relationship aggressiveness between hopelessness of expectations about the future. It has determined that hopelessness of loss of motivation between hopelessness of expectations about the future, general hopelessness and gender were significantly correlated. It was significant relationship between expectations about the future and general hopelessness; it was no significant between expectations about the future and gender. It is seen that it was significant between hopelessness and gender. School guidance services conducting periodical activities about aggression and hopelessness and bringing problem solving skills in children also help them solve their problems without resorting to violence getting desperate.

Key Words: Aggressiveness, hopelessness, expectations about the future

Öz

Saldırgan davranış, engellenme ile ortaya çıkabildiğinden, umutsuzluk da engellenme ile bağlantılı bir kavram olduğundan, umutsuzluğun saldırganlık ile bir ilişkisi olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle bu araştırmada, 10-11 yaş ilköğretim çağı çocuklarının saldırganlık ve umutsuzluk düzeylerini ve aralarındaki ilişkiyi belirlemek amaçlanmıştır. Araştırma örneklemini Bursa ili Nilüfer, Osmangazi ve Yıldırım ilçelerindeki ilköğretim okullarına devam eden 73 kız, 106 erkek olmak üzere toplam 179 çocuk oluşturmaktadır. Öğrencilerin saldırganlık ve umutsuzluk puanlarını belirlemek için Saldırganlık Ölçeği ve Beck Umutsuzluk Ölçeği uygulanmıştır. Verilerin analizinde, t testi ve korelasyon analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, erkeklerin saldırganlık, motivasyon kaybı umutsuzluğu ve genel umutsuzluk puanlarının daha yüksek olduğu; saldırganlık ile cinsiyet, gelecekle ilgili duygulardaki umutsuzluk, motivasyon kaybindan kaynaklanan umutsuzluk ve genel umutsuzluk arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. Saldırganlık ile gelecekle ilgili beklentilerdeki umutsuzluk arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Motivasyon kaybı umutsuzluğu ile gelecekle ilgili beklentilerdeki umutsuzluk, genel umutsuzluk ve cinsiyet arasında anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır. Gelecekle ilgili beklentiler ile genel umutsuzluk arasında anlamlı ilişki olduğu; cinsiyet ile arasında ise anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir. Umutsuzluk ile cinsiyet arasında ise anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Okullarda, rehberlik servislerinin saldırganlık ve umutsuzluğa ilişkin belirli aralıklarla etkili etkinlikler yapmaları, problem çözme becerileri kazandırmaları, çocukların sorunlarını şiddete başvurmadan ve umutsuzluğa kapılmadan çözebilmelerine yardımcı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Saldırganlık, umutsuzluk, gelecek ile ilgili beklentiler.

GİRİŞ

Saldırganlık; öfke, düşmanlık, rekabet, engellenme, korku gibi durumlardan kaynaklanan ve karşımızdakine zarar vermeyi, durdurmayı, engel olmayı ya da kendini korumayı hedefleyen fiziksel, sözel veya sembolik her türlü davranıştır (Budak, 2003). Umutsuzluk ise bir amacı gerçekleştirmedeki olumsuz beklentilerdir ve kişinin gelecekteki gerçek hedeflerine ulaşma olanaklarının bir yansıması (Dilbaz ve Seber, 1993), kişinin gelecekle ilgili olumsuz, kötümser bir tutum içinde olması ve geleceğe dair motivasyonunu kaybetmesidir (Gençöz, Vatan ve Lester, 2006). Bireylerin kendileri, gelecekleri ve dünya hakkındaki negatif algıları, umutsuzluğa sebep olan en önemli faktörlerdir (Çuhadaroğlu, 1993). Umutta bağımsızlık, uyum yeteneği, kontrol, hayal gücü (Öz, 2004), hedeflere ulaşmak için uygulamaya konulan planların başarılacağı öngörüsü bulunmaktayken; umutsuzlukta başarısızlık yargısı bulunmaktadır (Kutlu, 1998; Uzbaş, 1998). Ayrıca umutsuzluk, tuzağa düşmüşlük hissini, imkânsızlığı ve çaresizliği çağrıştırmaktadır (Öz, 2004).

Umutsuzluk, bireyin problemlere çözüm getirebilme, üretim yapabilme, mevcut bilgilerini etkili kullanabilme becerilerini ve başarılarını olumsuz yönde etkilemekte (Şengül ve Güner, 2012) ve bireylerde cesaretini yitirme, kendini yolun sonunda gibi hissetme, gergin ve sınırlı olma, karamsarlık yaşama ve hayattan zevk alamama gibi olumsuz duyguların da yaşanmasına sebep olmaktadır (Öz, 2004). Ayrıca umutsuzluk, değersizlik, kararsızlık, çaresizlik, eyleme geçememe, işleri sürdürememe ve suçlulukla ilişkili bir kavramdır (Ekşi, Otrar ve Yukay, 2003). Öztürk (1997) tarafından yapılan araştırmada, umutsuzluk düzeyi yüksek olan çocukların okul başarılarının da düşük olduğu saptanmıştır.

İyimser bireylerin, karşılaştıkları engeller karşısında güven duygularını kaybetmediği, problemlerini çözümlmek için devamlı çaba gösterdikleri ve bunun sonucu olarak da sorunlarla daha iyi başa çıkabildikleri ifade edilmektedir (Scheier ve Carver, 1987). Şiddete katılım, umutsuzluğun özellikle yıkıcı ve potansiyel olarak yaşamı tehdit eden bir sonucudur (Stoddard ve arkadaşları, 2011). Ayrıca, Scheier, Weintraub ve Carver (1986) tarafından yapılan bir araştırmada, kötümser özelliklere sahip ailelerin öfke ve reddetme gibi olumsuz duyguları daha sık sergiledikleri belirtilmiştir. Böylece, ailelerinden model alma yoluyla çocuklar öfke ve saldırganlık davranışlarını öğrenmektedirler.

Umutsuzluğun; silah taşıma, şiddete katılma ve silah kullanma riskini arttırdığı ifade edilmektedir (Bolland, 2003). Saldırganlığa neden olan faktörlerden biri hayal kırıklığı, bir başka deyişle engellenmedir. Saldırgan davranış, engellenme

duygusu ile ortaya çıkabilmektedir. Saldırgan davranışlardan bazıları engellenme duygusunu ortaya çıkararak durumun ortadan kalkmasına yardımcı olurken, bazılarıysa durumu daha da kötüleştirmektedir (Cüceloğlu, 1996). Umutsuzluk da engellenme ile bağlantılı olan bir kavram olduğundan saldırganlıkla ilgisi olduğu düşünülmektedir. Ayrıca literatürde, çocukların umutsuzluk düzeylerine ilişkin çalışma, özellikle de saldırganlık ve umutsuzluk arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırma yok denecek kadar az sayıda bulunmaktadır.

Araştırmanın amacı, 10-11 yaş ilköğretim çağı çocuklarının saldırganlık ve umutsuzluk düzeylerini ve aralarındaki ilişkiyi belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. 10-11 yaş çocuklarının saldırganlık düzeyleri nedir?
2. 10-11 yaş çocuklarının umutsuzluk düzeyleri nedir?
3. 10-11 yaş çocuklarının saldırganlık ve umutsuzluk düzeyleri arasında cinsiyete göre fark var mıdır?
4. 10-11 yaş çocuklarının saldırganlık ve umutsuzluk düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır?

YÖNTEM

Evren ve örneklem

Araştırma evrenini ilköğretim çağındaki 10-11 yaş çocukları, örneklemini ise Bursa ili Nilüfer, Osmangazi ve Yıldırım ilçelerindeki ilköğretim okullarına devam eden 73 kız, 106 erkek olmak üzere toplam 179 çocuk oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması

Öğrencilerin saldırganlık ve umutsuzluk puanlarını belirlemek için Saldırganlık Ölçeği ve Beck Umutsuzluk Ölçeği birlikte verilerek araştırmacılar tarafından uygulanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Saldırganlık Ölçeği

Şahin (2004) tarafından geliştirilen Saldırganlık Ölçeği, toplam 18 maddeden oluşmaktadır ve üçlü derecelendirme ölçeği şeklinde düzenlenmiştir. Seçeneklerden "Hep yaparım" a üç puan, "Ara sıra yaparım" a iki puan, "Hiç yapmam" a bir puan verilerek toplam puan hesaplanmaktadır. Ölçekten elde edilen toplam puan, saldırganlık puanıdır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 39, en düşük puan ise 13'tür. Grubun ortalamasının bir standart puan üzerinde puan alanlar saldırgan olarak değerlendirilecektir.

Ölçeğin Geçerliliği: Ölçeğin yapı geçerliliği için yapılan faktör analizi sonucu elde edilen faktör yükleri 0.33 ile 0.69 arasında değişmektedir. Ölçeğin kapsam

geçerliliğinin saptanmasında ise madde toplam korelasyon katsayılarına bakılmıştır. Ölçeğin toplam korelasyon katsayıları ise 0.33 ile 0.65 arasında değişmektedir.

Ölçeğin Güvenirliği: Ölçeğin iç tutarlılık düzeyi 0.77, kararlılık düzeyi ise 0.71 olarak bulunmuştur. Ayrıca ölçek çeşitli araştırmalarda kullanılmıştır (Yükselgün, 2008; Öz, 2007; Şahin, 2004).

Umutsuzluk Ölçeği

Beck ve arkadaşları (1974) tarafından, bireyin geleceğe yönelik karamsarlık derecesini belirlemek amacıyla hazırlanan Beck Umutsuzluk Ölçeği, geçerlik ve güvenilirliği yüksek, 20 maddelik kendini değerlendirme türü bir ölçektir. Sorulara doğru-yanlış şeklinde cevap verilmekte ve verilen anahtar ile uyum sağlayan her cevap 1 puan almakta, uyum sağlamayan cevaplar ise puan almamaktadır. Elde edilen toplam puan "umutsuzluk" puanı olarak kabul edilmektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 0, yüksek puan 20'dir ve 0-6 puan arası düşük, 7-13 puan arası orta ve 14-20 puan arası yüksek olmak üzere gruplandırılmıştır. Ölçeği oluşturan sorular, duygusal, motivasyonel ve bilişsel boyutları kapsamaktadır. Ölçek, "Gelecek ile İlgili Duygular", "Motivasyon Kaybı", "Gelecek ile İlgili Beklentiler" olmak üzere üç faktörden oluşmaktadır (Beck ve ark. 1974).

"Beck Umutsuzluk Ölçeği"nin çevirisi, geçerlik ve güvenilirlik çalışması Seber (1991) tarafından yapılmıştır. Ölçek üzerinde daha sonra Durak (1994) tarafından çalışılmış; geçerlik, güvenilirlik ve faktör yapısına ilişkin daha ayrıntılı bilgi elde edilmiştir. Ölçek üzerinde geliştirilen faktör analizi sonucunda ölçeğin "gelecek ile ilgili duygular ve beklentiler" (1, 3, 7, 11 ve 18. maddeler, $\alpha = 0.78$), "motivasyon kaybı" (2, 4, 9, 12, 14, 16, 17 ve 20. maddeler, $\alpha = 0.72$) ve "umut" (5, 6, 8, 10, 13, 15 ve 19. maddeler, $\alpha = 0.72$) olmak üzere üç faktörden oluştuğu belirtilmiştir.

Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

10-11 yaş çocuklarının saldırganlık ve umutsuzluk düzeylerini belirlemek amacıyla ortalama ve standart sapmalar hesaplanmış, cinsiyete göre fark olup olmadığını belirlemek amacıyla t testi, saldırganlık ve umutsuzluk arasındaki ilişkiyi görmek amacıyla ise korelasyon analizi yapılmıştır.

BULGULAR

Verilerin çözümlenmesinden sonra aşağıdaki bulgular elde edilmiş ve sonuçlar tablolar halinde gösterilmiştir.

Tablo 1. 10-11 Yaşındaki Çocukların Saldırganlık ve Umutsuzluk Puanları

Cinsiyet	n	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata Ort.	t	sd	p	
Saldırganlık	Kız	73	18.38	5.09	0.59	-2.62	177	0.009**
	Erkek	106	20.60	5.86	0.56			

Gelecek ile ilgili duygular	Kız	73	0.49	1.13	0.13				
	Erkek	106	0.62	0.95	0.09	-0.83	177	0.41	
Motivasyon Kaybı	Kız	73	1.36	1.61	0.18				
	Erkek	106	2.55	1.97	0.19	-4.25	177	0.00**	
Geleceğe İlişkin Beklentiler	Kız	73	2.47	1.34	0.15				
	Erkek	106	2.69	1.37	0.13	-1.06	177	0.29	
Umutsuzluk	Kız	73	4.34	3.32	0.38				
	Erkek	106	5.87	3.42	0.33	-2.98	177	0.003**	

** p<0.01

Tablo 1'de görüldüğü gibi, kızların saldırganlık puan ortalamaları 18.38, erkeklerin saldırganlık puan ortalamaları ise 20.60 olarak bulunmuştur. Ölçekten alınan en düşük puanın 13, en yüksek puanın 39 olduğu düşünüldüğünde kızların ve erkeklerin saldırganlık düzeylerinin düşük olduğu söylenebilir. Kızların gelecekle ilgili duygulardaki umutsuzluk puan ortalamaları 0.49, erkeklerin gelecekle ilgili duygulardaki umutsuzluk puan ortalamaları 0.62; kızların motivasyon kaybı umutsuzluk puan ortalamaları 1.37, erkeklerin motivasyon kaybı umutsuzluk puan ortalamaları 2.55; kızların gelecekle ilgili beklentilerdeki umutsuzluk puan ortalamaları 2.47, erkeklerin gelecekle ilgili duygulardaki umutsuzluk puan ortalamaları 2.69; kızların genel umutsuzluk puan ortalamaları 4.34, erkeklerin genel umutsuzluk puan ortalamaları 5.87 olarak bulunmuştur. Bu puanlar kız ve erkek öğrencilerin umutsuzluk düzeylerinin düşük olduğunu göstermektedir.

Cinsiyete göre saldırganlık, motivasyon kaybı umutsuzluğu ve genel umutsuzluk düzeyleri bakımından kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı farklılık ($p < .01$) olduğu görülmektedir. Gelecekle ilgili duygular ve gelecekle ilgili beklentilerdeki umutsuzluk bakımından ise kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı farklılık saptanmamıştır.

Tablo 2: Saldırganlık ve Umutsuzluk Arasındaki İlişkiyi Görmek amacıyla Yapılan Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

		Gelecek ile ilgili duygular	Motivasyon Kaybı	Geleceğe İlişkin Beklentiler	Umutsuzluk	Cinsiyet
Saldırganlık	Pearson Korelasyonu	0.24(**)	0.26(**)	0.11	0.27(**)	0.19(**)
	p	0.001	0.00	0.15	0.00	0.009
	n	179	179	179	179	179
Gelecek ile ilgili duygular	Pearson Korelasyonu	1	0.46(**)	0.37(**)	0.70(**)	0.06
	P		0.00	0.00	0.00	0.41
	n	179	179	179	179	179
Motivasyon Kaybı	Pearson Korelasyonu	0.46(**)	1	0.48(**)	0.88(**)	0.30(**)

	p	0.00	0.00	0.00	0.00
	n	179	179	179	179
Geleceğe İlişkin Beklentiler	Pearson Korelasyonu	0.37(**)	0.48(**)	1	0.77(**)
	p	0.00	0.00		0.00
	n	179	179	179	179
Umutsuzluk	Pearson Korelasyonu	0.70(**)	0.88(**)	0.77(**)	1
	p	0.00	0.00	0.00	0.00
	n	179	179	179	179

** p<0.01

Tablo 2’de görüldüğü gibi, saldırganlık ve umutsuzluk arasında ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Pearson Korelasyon Analizi sonucunda saldırganlık ile cinsiyet ($r=0.193$, $p<0.01$), gelecekle ilgili duygulardaki umutsuzluk ($r=0.240$, $p<0.01$), motivasyon kaybı umutsuzluğu ($r=0.264$, $p<0.01$) ve genel umutsuzluk ($r=0.265$, $p<0.01$) arasında anlamlı ilişki olduğu; gelecekle ilgili beklentilerdeki umutsuzluk arasında ($r=0.108$, $p>0.01$) ise anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır. Ayrıca, gelecekle ilgili duygulardaki umutsuzluk ile motivasyon kaybı umutsuzluğu ($r=0.457$, $p<0.01$), gelecekle ilgili beklentilerdeki umutsuzluk ($r=0.373$, $p<0.01$) ve genel umutsuzluk ($r=0.696$, $p<0.01$) arasında anlamlı ilişki olduğu; cinsiyet ile arasında ($r=0.062$, $p>0.01$) ise anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır. Tablo incelendiğinde motivasyon kaybı umutsuzluğu ile gelecekle ilgili beklentilerdeki umutsuzluk ($r=0.478$, $p<0.01$), genel umutsuzluk ($r=0.881$, $p<0.01$) ve cinsiyet ($r=0.304$, $p<0.01$) arasında anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır. Son olarak, gelecekle ilgili beklentiler ile genel umutsuzluk ($r=0.769$, $p<0.01$) arasında anlamlı ilişki olduğu; cinsiyet ile arasında ($r=0.079$, $p>0.01$) ise anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir. Umutsuzluk ile cinsiyet ($r=0.219$, $p<0.01$) arasında ise anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Elde edilen bulgular ışığında, erkeklerin saldırganlık, motivasyon kaybı umutsuzluğu ve genel umutsuzluk puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Saldırgan davranışların erkek çocuklarda kızlara göre daha yaygın olduğunu gösteren pek çok araştırma mevcuttur (Kartal, 2008; Pişkin, 2002). Başal (2004) iki yaşından sonra kız ve erkek çocukların davranışlarında bazı farklılıklar görüldüğünü, bu farklılıkların erkek çocuklarda “erkeksi” özellikler olarak tanımlanan saldırganlık, yarışmacılık, gerçekçi ve objektif olma, kız çocuklarda da “kadınsı” özellikler olarak tanımlanan pasif olma, kolay yönlendirilme ve bağımlılık gibi özellikler olduğunu belirtmektedir.

Erkek çocukların kızlara göre daha saldırgan davranışlar sergilemelerinin en önemli nedenlerinden birinin medyada çizilen güçlü, kuvvetli, sert, erkek imajından

kaynaklandığı söylenebilir. Gerek filmlerde gerekse çizgi filmlerde savunma amaçlı kullanımda söz konusu olsa da erkek kaba kuvveti ile var olmaya çalışmaktadır. Son zamanlarda çok sık tartışılan mafya konulu filmlerin, fazlasıyla şiddet içerdiğine, güçlü ve kabul gören erkeğin iyi dövüşen erkekle örtüştürüldüğüne, bu nedenle de özellikle erkek çocukların bundan olumsuz etkilendiğine, okullarda çeteleşmelerin ve şiddetin arttığına ilişkin pek çok haber yapılmaktadır.

Okul çağı çocuklarının en önemli özelliklerinden olan lider olma, gruba kabul edilme ve toplum içinde saygınlık görme hissini tatmin etmek için saldırgan davranışlara ve şiddet eylemlerine başvurdukları, kendini diğer çocuklardan fiziksel-sosyal-kültürel veya ekonomik açıdan farklı ve yetersiz hisseden çocukların da kendini gerçekleştirmek ve kanıtlamak için saldırgan eylemlerle sorun çözme yöntemini kullandıkları görülmektedir (Stein, 1997).

Arslan (2002), televizyonun çocukların saldırganlık eğilimlerini ve saldırganca davranışlar sergileme sıklıklarını arttırdığını belirterek, ekranlarda sıklıkla sergilenen ve çoğunlukla gerçeklerden kopuk kavga, şiddet, kan, gözyaşı sahnelerinin çocuklarda saldırgan ve geçimsiz bir kişiliğin gelişmesine yol açtığını ifade etmektedir. Çocukların ruh sağlığı ve psikolojik gelişimlerinde çok önemli sıkıntılara yol açabilecek böylesi sahnelerin çocuğun sosyal-psikolojik kimliğinde hasara neden olduğundan, bu çocukların arkadaş çevresi, ailesi ve sosyal çevresindeki öteki bireylerle sağlıklı ve istendik doğrultuda ilişkiler kurup geliştirmesinin çok zor olacağını vurgulamaktadır. Bu bilgi ışığında, araştırmadan elde edilen veriler değerlendirildiğinde saldırganlık puanı yüksek olan erkeklerin buna bağlı olarak motivasyon kaybı umutsuzluğu ve genel umutsuzluk puanlarının daha yüksek olması beklenen bir sonuç olarak yorumlanabilir.

Ayrıca umutsuzluk bakımından da erkeklerin kızlara göre daha yüksek puan aldıkları çeşitli araştırmalarda görülmektedir (Çetintürk, 2001; Küçük ve Arıkan, 2005; Özmen ve arkadaşları, 2008; Ceylan ve Şahin, 2008; Şahin, 2009). Gelecekle ilgili duygular ve gelecekle ilgili beklentilerdeki umutsuzluk bakımından ise kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı farklılık saptanmamıştır.

Yapılan analizler sonucunda saldırganlık ile cinsiyet, gelecekle ilgili duygulardaki umutsuzluk, motivasyon kaybından kaynaklanan umutsuzluk ve genel umutsuzluk arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. Kula (2008), Endüstri Meslek Lisesi öğrencileriyle yaptığı çalışmada öğrencilerin saldırganlık ve umutsuzluk düzeyleri arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu belirlemiştir. Eisenbraun (2007) de umutsuzluğun çocukları şiddete yönelttiğini belirtmektedir. Bolland ve arkadaşları (2001) tarafından yapılan araştırmada da, umutsuzluğun hem kız hem de erkeklerde şiddet davranışları ile ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Saldırganlık ile gelecekle ilgili beklentilerdeki umutsuzluk arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.

Motivasyon kaybı umutsuzluğu ile gelecekle ilgili beklentilerdeki umutsuzluk, genel umutsuzluk ve cinsiyet arasında anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır.

Gelecekle ilgili beklentiler ile genel umutsuzluk arasında anlamlı ilişki olduğu; cinsiyet ile arasında ise anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir. Umutsuzluk ile cinsiyet arasında ise anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

ÖNERİLER

Çocukların şiddetten uzak, sağlıklı bireyler olarak yetiştirilmesi için, öğretmen ve ailelerin ciddi anlamda bilgilendirilmesi gerekmektedir. Hem öğretmenlerin hem de anne-babaların çocuklar için önemli birer rol model olduğu göz önünde bulundurulduğunda, onların eğitilmelerinin önemi daha iyi anlaşılmaktadır.

En hareketli gelişim dönemlerinden birinde olan 10-11 yaş çocuklarının, sosyal ve sportif faaliyetlere yönlendirilmeleri enerjilerini daha olumlu bir şekilde kullanmalarını sağlayacaktır. Bu nedenle hem ailelerin hem de okul yönetimlerinin çocukları bu tür etkinliklere yönlendirmesi oldukça önemlidir.

Okullarda, rehberlik servislerinin saldırganlık ve umutsuzluğa ilişkin belirli aralıklarla etkili etkinlikler yapmaları, çeşitli uzmanlarla bilgilendirme çalışmaları düzenlemeleri, problem çözme becerileri kazandırmaları, çocukların sorunlarını şiddete başvurmadan ve umutsuzluğa kapılmadan çözebilmelerine yardımcı olacaktır.

Drama eğitimi ve empati eğitimi programı uygulamalarının da, saldırganlığı azaltmada etkili olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- ASLAN, A. (2002). "Bir Sosyolojik Olgu Olarak Televizyon", **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, www.insanbilimleri.com.
- Başal, H.A., (2012). **Gelişim ve Psikoloji-Nasıl Mutlu ve Başarılı Bir Çocuk Yetiştirebilirim?**, Genişletilmiş Beşinci Baskı, Bursa: Ekin Yayınları.
- BECK, A.T., LESKER, D. and TREXLER, L. (1974). "The Hopelessness Scale". **Journal of Consulting and Clinical Psychology**, 42: 861-874.
- BOLLAND, J. M., MCCALLUM, D. M., LIAN, B., BAILEY, C. J. and ROWAN, P. (2001). "Hopelessness and Violence Among Inner - City Youths", **Maternal and Child Health Journal**, 5(4), 237- 244.
- BOLLAND, J. M. (2003). "Hopelessness and Risk Behavior among Adolescents Living in High-Poverty Inner-city Neighborhoods". **Journal of Adolescence**, 26, 145-158.

- BUDAK, S. (2003). **Psikoloji Sözlüğü**. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- CEYLAN, R. ve C. ŞAHİN (2008). "Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalında Öğrenim Gören Öğrencilerin Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi". **VII. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu. (2-4 Mayıs 2008), Bildiriler Kitabı**, Çanakkale.
- CÜCELOĞLU, D. (1996). **İnsan ve Davranışı**. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- ÇETİNTÜRK, H. (2001). "Yatılı İlköğretim Bölge Okulu II. Kademe Öğrencileriyle Normal İlköğretim Okulu II. Kademe Öğrencilerinin Depresyon ve Umutsuzluk Düzeyleri Açısından Karşılaştırılması", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- ÇUHADAROĞLU, F. (1993). "Adolesanlarda Depresyon Ve Anksiyetenin Birlikte Görülmesi: Gözden Geçirme", **Türk Psikiyatri Dergisi**, 4 (3): 183-188.
- DİLBAZ, N. ve G. SEBER (1993). "Umutsuzluk Kavramı: Depresyon ve İntiharda Önemi", **Kriz Dergisi**, 1 (3): 134-138.
- EISENBRAUN, K. D. (2007). "Violence In Schools: Prevalence, Prediction and Prevention". **Aggression and Violence Behaviour**, 12: 459-469.
- EKŞİ, H., M. OTRAR, M. YUKAY (2003). "Ön Ergenlik Dönemindeki Öğrencilerin Yoksulluk, Öz Saygı Ve Umutsuzluk Düzeyleri Açısından İncelenmesi". **Deniz Feneri Derneği, Yoksulluk Sempozyumu'nda sunulan bildiri**.
- GENÇÖZ, F., S. VATAN ve D. LESTER (2006). "Umutsuzluk, Çaresizlik Ve Talihsizlik Ölçeğinin Türk Örneğinde Güvenirlik Ve Geçerlik Çalışması". **Kriz Dergisi**, 14 (1): 21-29.
- KARTAL, H. (2008). "Bullying Prevalence Among Elementary Students". **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 35: 207-217.
- KULA, E. (2008). "Endüstri Meslek Lisesi Öğrencilerinin Umutsuzluk Düzeyleri Ve Saldırganlık Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- KUTLU, M. (1998). "Özürlü Çocuğu Olan Ana-Babaların Umutsuzluk Düzeyleri". Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- KÜÇÜK, Y. Ve D. ARIKAN (2005). "İşitme Engelli Çocukların Umutsuzluk Düzeylerinin Belirlenmesi". **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, 2: 1-13.
- ÖZ, E. S. (2007). "İlköğretim I. Kademe 4. Ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- ÖZ, F. (2004). **Sağlık Alanında Temel Kavramlar**. Ankara: İmaj İç ve Dış Ticaret A.Ş.

- ÖZMEN, D., P. ERBAY DÜNDAR, A. Ç. ÇETİNKAYA, O. TAŞKIN Ve E. ÖZMEN (2008). "Lise Öğrencilerinde Umutsuzluk Ve Umutsuzluk Düzeyini Etkileyen Etkenler", **Anatolian Journal Of Psychiatry**, 9: 8-15.
- ÖZTÜRK, M. (1997). "10-13 Yaşları Arasındaki Çocuklarda Umutsuzluk ve Yalnızlığın Bazı Değişkenlerle İlişkinin İncelenmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- PIŞKİN, M. (2002). "Okul Zorbalığı: Tanımı, Türleri, İlişkili Olduğu Faktörler Ve Alınabilecek Önlemler". **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi**, 2 (2): 531-562.
- SCHEIER, M. F., WEINTRAUB, J. K., CARVER, C. S. (1986). "Coping with Stress: Divergent Strategies of Optimist And Pessimists". **Journal of Personality and Social Psychology**, 51 (6): 1257-1264.
- SCHEIER, M. F. and CARVER, C. S. (1987). "Dispositional Optimism and Physical Well Being: The Influence of Generalized Outcome Expectancies on Health". **Journal of Personality**, 55 (2): 169-210.
- STEIN, A.(1997). **Saldırgan Çocuk**, (Çev: Polat, N). İstanbul Papirüs Yayınları.
- STODDARD, S. A., HENLY, S. J., SIEVING, R. E. and BOLLAND, J. (2011). "Social Connections, Trajectories of Hopelessness, and Serious Violence in Impoverished Urban Youth", **Journal Youth Adolescence**, 40: 278-295.
- ŞAHİN, H.(2004). "Öfke Denetimi Eğitiminin Çocuklarda Gözlenen Saldırgan Davranışlar Üzerindeki Etkisi", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ŞAHİN, C. (2009). "Eğitim Fakültesinde Öğrenim Gören Öğrencilerin Umutsuzluk Düzeyleri". **Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı 27, 271 -286.
- ŞENGÜL, S. ve GÜNER, P. (2012). "İlköğretim Matematik Öğretmenliği Programına Devam Eden Öğretmen Adaylarının Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi", **X. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi**, 27-30 Haziran 2012, Niğde.
- YÜKSELGÜN, Y. (2008). "İlköğretim Dördüncü Ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin İnternet Kullanım Durumlarına Göre Saldırganlık Ve Sosyal Beceri Düzeylerinin İncelenmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- UZBAŞ, A. (1998). "Çocukların Çaresizlik Davranışlarının Depresyon Düzeylerine Etkisi". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.